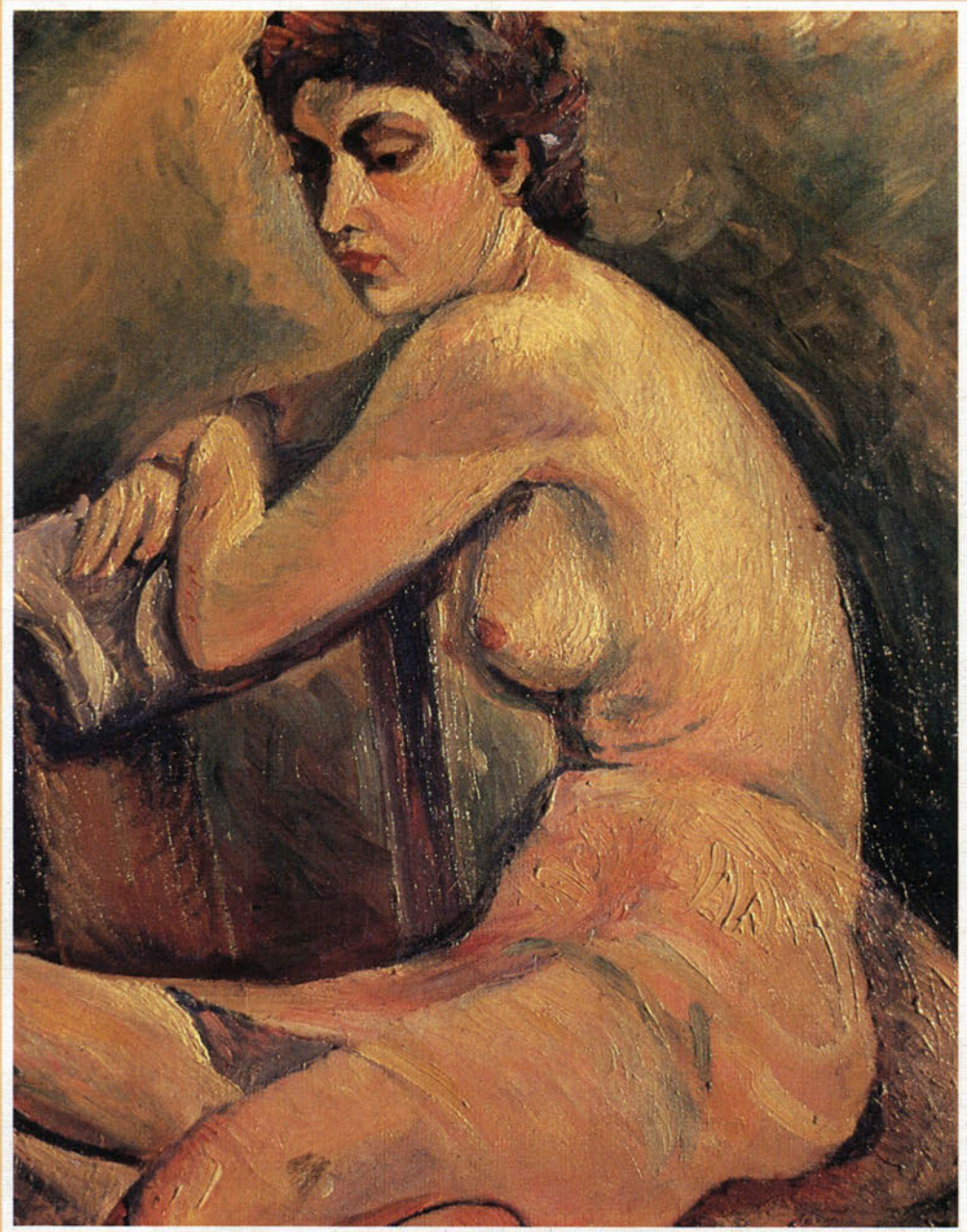

ศิลปะการ

นิตยสารของกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

ปีที่ ๒๗ เล่ม ๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ISSN 0125-0531

อภินันท์นาการจาก
กรมศิลปากร

ศิลปากร

ปีที่ ๒๗ เล่ม ๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๖

๑. ระเบียบภาพ : เพื่อ หริพิทักษ์ ศิลปิน
แม่ไก่ไชไช		๑
๒. เพื่อ หริพิทักษ์ ศิลปินแม่ไก่ไชไช	พรรณณี สุนทรโยธี	๑๗
๓. ความคิดเห็นในเรื่องวชิราวุธ	พลโท ดำเนียร เลชะกุล	๕๓
๔. ศิลจารึกโนนสัง พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗
อักษรหลังปัลลวะ ภาษาสันสกฤต	ชะเอม แก้วคล้าย	๗๐
๕. พบภาษาไทยในจารึกก่อนมีลายสือไทย	ก่องแก้ว วีระประจักษ์	๗๖
๖. ศิลปากรตอบปัญหา : คลองคูเมืองเดิม
คลองรอบกรุง คลองหลอดวัดราชนัคดา
คลองหลอดวัดราชบพิธ	ทรงสรรค์ นิลกำแหง	๘๔
๗. โฉนดเพลงชุด ๗๐๐ ปี ลายสือไทย		
- ลายสือไทย		๘๘
- ลายลักษณะอักษรไทย		๕๑
- ลายมือนั้นคือยศ		๕๓

วิไลมิ่งเรือน

พบภาษาไทยในจารึกก่อนมีลายสือไทย

กองทัพ วีระประจักษ์

กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

ในโอกาสที่ทางราชการกำหนดให้มีการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสือไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ นี้ นับเป็นนิมิตหมายอันประเสริฐต่อวงการศึกษาของชาติอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนคนไทยมีความเข้าใจและรู้จักคุณค่าของอักษรไทยเท่านั้น ยังเป็นเครื่องแสดงความกตัญญูทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล โดยเฉพะอย่างยิ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์แห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งได้ทรงคิดประดิษฐ์ลายสือไทย (อักษรไทย) ขึ้น ด้วยพระราชปณิธานอันสูงส่งในการสร้างรูปแบบของอักษรไทยขึ้นให้มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง สำหรับใช้ประโยชน์ในการเขียนหรือจดจารภาษาไทยให้ครบถ้วนตามเสียงและคำศัพท์ เพื่อการอ่านที่ถูกต้องกับภาษาไทย และเพื่อให้มีแบบฉบับในการสั่งสอนอนุชนให้รู้จักตัวอักษรไทยอีกด้วย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงมีพระปรีชาอันสูงส่ง เป็นพระบิดาแห่งอักษรไทย เป็น

ปราชญ์ที่ทรงภูมิความรู้อย่างเอกอุทั้งในทางอักษรศาสตร์และภาษาศาสตร์ เป็นนักปกครองที่สามารถ และเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงทศพิธราชธรรม พระองค์มิเพียงแต่จะเป็นพระบิดาแห่งอักษรไทยของคนไทยเท่านั้น ยังทรงเป็นของคนทั้งโลกด้วยเช่นกัน

ด้วยพระบารมีของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าเรื่องของรูปอักษรสมัยต่างๆ ที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ทั้งนี้เพื่อจะได้นำรูปอักษรเหล่านั้นมาใช้ประกอบในการเรียบเรียงบทความเรื่องกำเนิดอักษรไทย ซึ่งกำหนดว่า จะเรียบเรียงขึ้นเพื่อกิจการของการเฉลิมฉลอง ๗๐๐ ปีลายสือไทยครั้งนี้ เบื้องต้น ข้าพเจ้าได้ศึกษาจากกลุ่มจารึกที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เรื่อยมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งคัดเลือกศึกษาเฉพาะจารึกที่พบในประเทศไทยปัจจุบันเท่านั้น

เมื่อได้พิจารณาศึกษารูปอักษรที่จารึกข้อความในแต่ละสมัย นับตั้งแต่พุทธศตวรรษ

photo. carlsberg

จารึกดงแม่นางเมือง จังหวัดนครสวรรค์

พ.ศ. ๑๗๑๐

ที่ ๑๒ เป็นต้นมาแล้วจึงเห็นว่า รูปอักษรแบบต่าง ๆ ในจารึกเหล่านั้นยังไม่จำกัดตัวเองในเรื่องการใช้ภาษาประกอบอักษรนั้น ๆ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าในรูปอักษรแบบเดียวกันมีอยู่บ่อยครั้งทั้งพบที่ใช้ภาษาไม่เหมือนกัน และบางครั้งใช้ภาษาปะปนกัน ในจารึกหลักเดียวกัน ตัวอย่างเช่น จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒ ข้อความสองบรรทัดแรกจารึกเป็นภาษาสันสกฤต บรรทัดที่ ๓ จนถึงบรรทัดที่ ๓๑ สุกท้ายเป็นภาษาเขมร จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๓๐๔ ข้อความบรรทัดที่ ๑-๓ จารึกเป็นภาษาเขมร บรรทัดที่ ๔-๑๖ จารึกเป็นภาษาบาลี และบรรทัดที่ ๑๗-๒๗ สุกท้าย จารึกเป็นภาษาเขมร เป็นต้น

บรรดาจารึกซึ่งจารึกขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ แต่ก่อนหน้านั้นยังไม่เคยมีผู้ใดเชื่อว่าภาษาไทยปรากฏอยู่ในจารึกที่ใด จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๒๖ ข้าพเจ้าได้พบว่ามีจารึกสองหลักในศตวรรษเดียวกัน ปรากฏการใช้ภาษาไทย คือ จารึกดงแม่บางเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ. ๑๗๑๐ และ จารึกหลังพระพุทธรูปนาคนปรก จังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๑๗๕๖

การได้พบภาษาไทยในจารึกทั้งสองหลักนี้นับเป็นการค้นพบหลักฐานใหม่สำหรับวงการศึกษามานุษยวิทยา เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในวิชาการภาษาศาสตร์เท่านั้น ยังเป็นหลักฐานทางด้านอารยธรรมไทย ซึ่งจะยังให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีกด้วย

ภาษาไทยที่ปรากฏในจารึกครั้งแรกนั้นแทรกอยู่ในกลุ่มคำของภาษาเขมร ซึ่งจารึกไว้ด้วยอักษรขอม ความแตกต่างกันของภาษาเขมรกับภาษาไทยนั้น นอกจากความหมายของคำในภาษาจะแตกต่างกันแล้ว สิ่งที่แตกต่างกันอีกอย่างหนึ่ง คือ อักษรวิธี ทั้งนี้เพราะอักษรวิธีที่ใช้กับภาษาไทยนั้นเป็นอักษรวิธีของอักษรขอมไทย^๑ โดยเฉพาะ

อักษรขอมไทย คือ อักษรขอมที่ใช้เขียนภาษาไทย มีกฎเกณฑ์ทางด้านอักษรวิธีผิดแผกไปจากอักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี และภาษาเขมร ทั้งนี้คงเนื่องมาจากการที่กลุ่มชนซึ่งใช้ภาษาไทยได้มาพบรูปอักษรซึ่งตนเองยังไม่เคยใช้มาก่อน จึงเป็นเหตุให้ระเบียบวิธีการเขียนอักษรเพื่อสะกดคำให้อ่านออกเป็นภาษาไทย

^๑ สุรนันท์ แก้วกลม, อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๓), หน้า ๑๕๒-๑๘๓. (อัครานา)

นั้นไม่สามารถประยุกต์ให้เข้ากับแบบแผนใด
แบบแผนหนึ่งได้นั่นเอง

บรรทัดที่ ๑-๓ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน
บรรทัดที่ ๑๐ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน
บรรทัดที่ ๑๓-๑๔ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน

คำว่า พระนามกรุง ..., พระศรีราชา
พระบုชา และ นำศาสนาราชาธิราช ทั้ง ๔ คำนี้
โดยเฉพาะคำที่พิมพ์ตัวดำเป็นคำภาษาไทย เหตุ
ที่กล่าวว่าเป็นคำภาษาไทยนั้นมิเหตุผล ดังนี้

๑. ในด้านอักษรวิธี การใช้รูปพยัญ
ชนะ พ เป็นพยัญชนะต้น ในตำแหน่งของ

จารึกปราสาทหินพิมาย
จารึกปราสาทหินวัดพนมวัน
อักษรไทยปัจจุบัน

๒. ในด้านรูปคำศัพท์ คำว่า พระนาม
กัถิ พระศรีราชากัถิ พระบุชากัถิ เป็นคำ
ในภาษาไทยทั้งสิ้น

๓. คำว่า นำ ซึ่งใช้เป็นคำขึ้นต้นประ
โยคนั้น เป็นคำในภาษาไทยเช่นเดียวกัน,

นอกจากนี้ยังมีจารึกอีกหลักหนึ่ง คือ
จารึกหลังพระพุทธรูปนาคปรก จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. ๑๗๕๖ จารึกนี้ปรากฏอยู่ที่เบ้องพระ

ภาษาไทยที่ปรากฏในจารึกดงแม่นาง
เมือง มีคำต่อไปนี้อยู่ในตำแหน่งที่ ๒ คือ

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

พระนามกรุง...พระศรีราชา

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

พระบุชา

นำศาสนาราชาธิราช

นำศาสนาราชาธิราช

คำว่า “พระ” นี้ ในภาษาเขมรทั่วๆ ไปนิยม
ใช้ “ว” เป็นพยัญชนะต้น ซึ่งตรงกับคำว่า

“วระ” ดังตัวอย่างในจารึกที่รอบประตูซุ้ม
ระเบียงคดปราสาทหินพิมาย พุทธศตวรรษที่
๑๗ บรรทัดที่ ๑ และจารึกปราสาทหินวัดพนม
วัน จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๑๖๒๕ ดังนี้

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

วระกัมรเตง

ปฤษฎางค์พระพุทธรูปนาคปรกศิลา ศิลป
แบบลพบุรี ขนาดสูง ๕๕ เซนติเมตร หน้าตัก
กว้าง ๔๐ เซนติเมตร พบที่บริเวณศูนย์การ
ทหารราบ จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันอยู่ในพิพิธ
ภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์
มหาราช เป็นจารึกอักษรขอม ภาษาเขมร
ภาษาสันสกฤต และภาษาไทย ลักษณะของ
ภาษาไทยและคำภาษาไทยที่ปรากฏในจารึก มี
ดังนี้

บรรทัดที่ ๑ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน
บรรทัดที่ ๒, ๖ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน
บรรทัดที่ ๓ คำว่า
อักษรไทยปัจจุบัน

๑๓๕ ศกกระกา นักษัตร

๑๓๕ ศกกระกา นักษัตร

กิต

กิต

๑๓๕ ศกกระกา นักษัตร

เอง

การบอกศักราช หรือการบันทึกศักราช โดยขึ้นต้นเลขศักราช แล้วต่อด้วยปีนักษัตร นี้เป็นระเบียบวิธีการของไทยโดยเฉพาะ ตัวอย่างเช่น การบอกศักราชในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๔ ความว่า “๑๒๐๕ ศกปีมะแม” เป็นต้น ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะบรรดาจารึกภาษาเขมร ซึ่งได้พบในประเทศไทยก็ดี หรือพบในบริเวณประเทศไทยก็ดี นับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งอยู่ในช่วงระยะเวลาก่อน และ/หรือร่วมสมัยกับจารึกดงแม่นางเมือง และจารึกหลังพระพุทธรูปนาคนปรก นิยมขึ้นต้นด้วยเลขศักราช แล้วต่อด้วยวันเดือน ตัวอย่างเช่น

จารึกปราสาทหินวัดพนมวัน เลขที่ นม. ๖ บรรทัดที่ ๑ ความว่า “๘๒๓ศกตทศมีเกิดมาฆ...”^๒ แปลว่า “มหาศักราช ๘๒๓ (วัน) ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๓...”^๓

จารึกปราสาทหินวัดพนมวัน เลขที่ นม.

๑ บรรทัดที่ ๑-๒ ความว่า

“สิทธิสุสวัสดิ โอ นมศุศิวาย ๑๐๐๔ ศกปฐมมีกรตุติก กฤตติกากฤษ สงกรานตศุกรวาร...”^๔ แปลว่า สิทธิสุสวัสดิ โอมนมศุศิวาย! มหาศักราช ๑๐๐๔ (วัน) ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ กฤตติกากฤษ สงกรานต์วันศุกร์...”

จารึกที่กรอบประตูซุ้มระเบียงคดปราสาทหินพิมาย บรรทัดที่ ๑ ความว่า

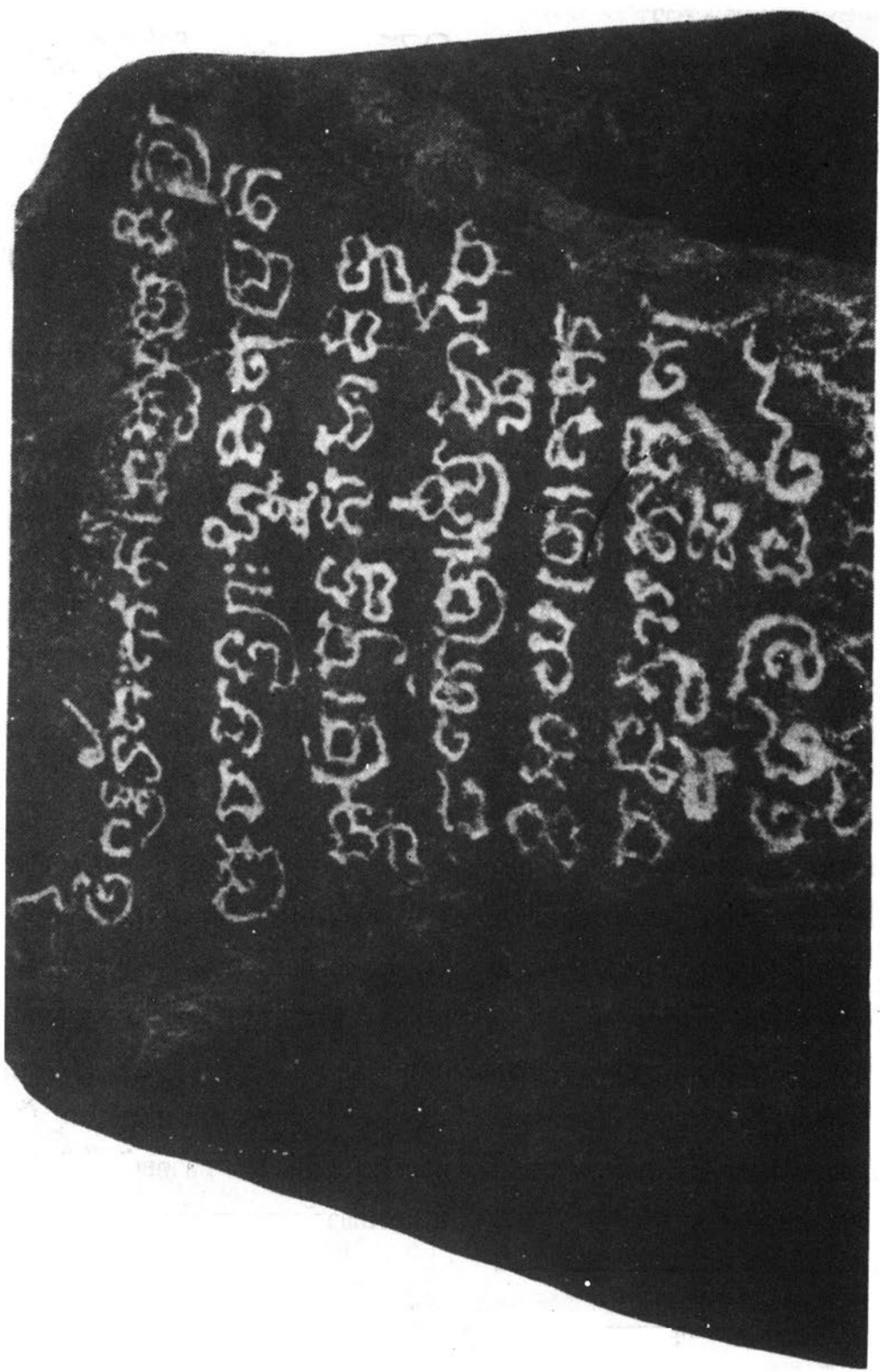
“๑๐๓๐ ศก อษฎมีโรจปุษย อาทิตยวารนุระกัมรเตงอญศรีวิเรนทราชาปติ” แปลว่า “๑๐๓๐ ศก แรม ๘ ค่ำ เดือนนี้ วันอาทิตย์ พระกมรเตงอญศรีวิเรนทราชาปติ” เป็นต้น

ในจารึกหลังพระพุทธรูปนาคนปรก จังหวัดลพบุรี มีศักราช แล้วต่อด้วยปีนักษัตร ทำนองเดียวกับการบอกศักราชในจารึกพ่อ

^๒ มหาศักราช ๘๒๓ ตรงกับพุทธศักราช ๑๕๔๔.

^๓ มหาศักราช ๑๐๐๔ ตรงกับพุทธศักราช ๑๖๒๕.

^๔ มหาศักราช ๑๐๓๐ ตรงกับพุทธศักราช ๑๖๕๑.

จารึกหลังพระพุทธรูปนาคปรก จังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๑๗๕๖

ขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งขึ้นต้นข้อความใน
บรรทัดที่ ๑ ความว่า “๑๓๕^๕ ศกระกานัก-
ษัทร....”^๕ ลักษณะการบอกศักราชแบบไทย
นี้ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีปรากฏอีกครั้ง
หนึ่งในจารึกบนฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง
จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความว่า

“๑๑๐๕ ศกโละ นกษัทร....” แปลว่า
“ศักราช ๑๑๐๕^๖ เถาะนักษัทร....”

โปรดสังเกตว่าจารึกดังกล่าวนี้ใช้รูปอัก-
ษรขอมทั้งสิ้น

การใช้ภาษาไทยในจารึกดงแม่นางเมือง
และ จารึกหลังพระพุทธรูปนาคนปรก ซึ่งกล่าว
มาข้างต้น เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า

ในยุคพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น ไม่เคยมีการ
ใช้อักษรไทยเขียนหรือจดจารภาษาไทย แต่
ได้ใช้อักษรขอมจดจารภาษาไทยควบคู่มากับ
ภาษาเขมร ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต จน
กระทั่งเมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้คิด
ประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้น ในปี พ.ศ. ๑๘๒๖
จึงได้มีการใช้อักษรไทยจดจารภาษาไทย ถึง
ปรากฏข้อความในจารึกพ่อขุนรามคำแหง
มหาราช ด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๘-๑๑ ความว่า
“เมื่อก่อนลายสือไทยนับมี ๑๒๐๕^๗ ศก
ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจ
แลได้ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อ
ขุนยูนนใส่ไว้”

^๕ มหาศักราช ๑๓๕ ในทีนเมื่อพิจารณาตามลักษณะตัวอักษรแล้ว ก็น่าจะละมาจากมหาศักราช ๑๓๓๕ ตรงกับ
พ.ศ. ๑๗๕๖ (ความเห็นของ ศาสตราจารย์ น้า ทองคำวรรณ).

^๖ มหาศักราช ๑๑๐๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๗๒๖.

^๗ มหาศักราช ๑๒๐๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๖.